

DE POSITIE VAN LITERAIR VERTALERS (2)

HET WERKVELD

Felicia van Andel

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

DE POSITIE VAN LITERAIR VERTALERS (2)

HET WERKVELD

Een onderzoek in opdracht van het Expertisecentrum Literair Vertalen

Januari 2025

Felicia van Andel

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

HET WERKVELD

Het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV) heeft de Boekmanstichting opdracht gegeven tot een kwalitatief onderzoek onder literair vertalers in Nederland en Vlaanderen om in kaart te brengen hoe zij hun werk en het werkveld ervaren, met aandacht voor de invloed die AI en de veranderingen in de uitgeefwereld en opleidingsstructuren hebben op hun praktijk. De resultaten worden verwerkt in twee artikelen, over (1) de vertaalpraktijk en (2) het werkveld.

HET WERKVELD

De positie van de literair vertaler staat onder druk. Hoewel de afzet van de vertaalde literaire roman toeneemt, neemt ook het aandeel anderstalige titels toe. Dat wordt met name veroorzaakt doordat meer Engelstalige titels in de oorspronkelijke taal worden gelezen (KVB Boekwerk 2024a; 2024b; 2024d). Daarnaast zijn er al langer zorgen over de arbeidsmarktpositie van literair vertalers en de effecten van de steeds bredere inzet van AI-toepassingen op het vertalersvak.

Het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV) gaf opdracht tot een kwalitatief onderzoek dat de ervaringen en het werkveld van literair vertalers in Nederland en Vlaanderen in kaart brengt. In het [eerste artikel](#) binnen dit onderzoek zijn de ervaringen van literair vertalers geschetst¹. Dit tweede artikel gaat dieper in op hun (arbeidsmarkt)positie, met aandacht voor de rol van uitgevers en opleidingen enerzijds, en de invloed van AI anderzijds.

ONDERZOEKSAANPAK

De onderzoeksopdracht richt zich specifiek op literair vertalers uit Nederland en Vlaanderen die vanuit andere talen naar het Nederlands vertalen. Dit kleinschalige onderzoek brengt hun behoeften en ervaringen rondom deskundigheidsbevordering en vertaaltechnologie in kaart. Hiertoe zijn vier gesprekken van een uur gevoerd met vier verschillende groepen: twee focusgroepen met enkel vertalers (n=12), waarin de ervaring van de vertaler centraal staat. Daarnaast zijn in twee aparte focusgroepen de perspectieven van enerzijds uitgevers (n=5) en anderzijds docenten van vertaalopleidingen (n=6) meegenomen².

Bij het selecteren van deelnemers is gestreefd naar een diverse samenstelling op basis van ervaring, brontaal, gender en etniciteit³, evenals een evenwicht tussen Vlaamse en Nederlandse deelnemers. Voorafgaand aan de gesprekken vulden vertalers een korte digitale vragenlijst in, zodat tijdens de sessies direct kon worden ingezoomd op relevante thema's.

UITGEVERIJEN EN OPDRACHTEN

De positie van literair vertalers is onlosmakelijk verbonden met die van uitgeverijen. In 2023 waren er in Nederland 3.858 uitgevers. 42 daarvan zijn verantwoordelijk voor ongeveer 75 procent van de totale omzet. Ingezoomd op literaire-culturele uitgeverijen zijn 24 van de 2.290 uitgevers verantwoordelijk voor 75 procent van de omzet. Grote uitgevers behalen de meeste omzet uit fictie: de negen grootste uitgeverijen halen ruim 60 procent van hun omzet uit fictie (KVB 2024c). In Vlaanderen zijn [44 uitgeverijen](#) aangesloten bij de Groep Algemene Uitgevers (GAU), waarvan slechts een klein deel literaire fictie uitgeeft⁴.

Uitgevers geven in de focusgroepgesprekken aan dat het merendeel van de vertaalde literaire fictie in Nederland wordt uitgegeven, vertalers beamen dat de meeste literaire opdrachten afkomstig zijn van Nederlandse uitgeverijen. In 2023 kende het Nederlands Letterenfonds, verdeeld over drie aanvraagronden, [253 projectsubsidies](#) voor literaire vertalingen toe. Literatuur

1 Lees voor meer inzichten in de positie van de vertaler het eerste artikel uit dit onderzoek: [De positie van literair vertalers \(1\): de vertaalpraktijk](#).

2 In de focusgroepen met uitgevers is gelet op een mix van verschillende concerns en zelfstandigen, inclusief één Vlaamse uitgeverij (het aandeel literaire uitgeverijen dat in Vlaanderen is gezeteld is klein). De docenten zijn afkomstig van een mix van de verschillende vertaalopleidingen in Nederland en Vlaanderen.

3 Het gebrek aan diversiteit in de literaire wereld geldt ook in grote mate voor de vertalerssector, zie bijvoorbeeld 'Over nieuwe taal en vertalen' en 'Diversiteit en inclusie in het boekenvak'.

4 Exacte cijfers ontbreken, niet alle Vlaamse uitgeverijen zijn aangesloten bij de GAU. Zie voor een aanvullende lijst met Vlaamse uitgeverijen ook de [website van het ELV](#).

HET WERKVELD

Vlaanderen kende in 2023 [37 werkbeurzen](#) voor literair vertalers toe, waarvan 27 voor proza en twee voor poëzie⁵. Vertalers omschrijven een werkbeurs als een noodzakelijke aanvulling op hun inkomsten. Zij stellen unaniem dat de minimumtarieven voor vertalingen te laag zijn om enkel van het vertalen rond te kunnen komen.

Deze tarieven stijgen jaarlijks: sinds 1 januari 2025 is het nieuwe woordtarief voor literaire vertalingen in Nederland en Vlaanderen [7,8 cent](#). Dit is een stijging van 3,6 procent ten opzichte van 2024. Ter referentie: in 2024 was het woordtarief [7,5 cent](#), in 2023 was het [6,98 cent](#). De minimumtarieven zijn, zoals in de focusgroepen met vertalers aan bod kwam, in de praktijk vaak maximumtarieven.

De cijfers schetsen een beeld van een relatief klein aantal uitgeverijen dat een groot deel van de opdrachten beheert. Dat maakt de positie van de vertaler kwetsbaar, zeker wat betreft talen waarin veel vertalers beschikbaar zijn. Voor opdrachten van goedverkopende titels zijn zij afhankelijk van een relatief kleine groep uitgevers. Dat beeld wordt versterkt in de gesprekken: uitgevers geven aan dat zij graag werken met vertalers die zij kennen of aanbevolen krijgen. Het

aannemen van een nieuwe en/of onervaren vertaler brengt risico's met zich mee die zij in een sterk concurrerende markt niet altijd aandurven. Dat geldt met name voor talen waarin qua vertalers veel concurrentie is, zoals courante Europese talen. De positie van vertalers uit niet-Europese talen is vaak anders: zij hebben minder concurrentie en krijgen daardoor eerder de kans om met minder ervaring op hun cv een (grote) titel te vertalen.

Uitgevers houden graag de controle over de titels die zij uitgeven: er zijn vertalers die zich aanbieden als scout en leesrapporten schrijven voor mogelijk interessante titels, maar uitgevers stellen dat verreweg de meeste titels die zij uitgeven voortkomen uit hun eigen zoektocht via beurzen, agenten of online. Voor uitgevers is een vertaalde passage de beste manier om de kwaliteit van een onbekende vertaler in te schatten. Tegelijkertijd kan een leesrapport dat binnenkomt op een moment waarop een uitgever tijd heeft om ernaar te kijken, het verschil betekenen tussen wel of niet op de grote stapel belanden.

De relatie tussen uitgevers en literair vertalers is enerzijds hiërarchisch. Uitgevers zijn opdrachtgevers en zij bepalen welke titels

worden uitgegeven en welke vertalers de opdrachten mogen uitvoeren. Anderzijds delen uitgevers en vertalers een grote voorliefde voor taal en literatuur en voor het maken van mooie boeken. Zij streven vanuit een verschillende positie een vergelijkbaar doel na: kwalitatief hoogwaardige boeken maken. Vertalers en uitgevers spreken beiden van de verantwoordelijkheid richting de auteur om hun werk zo goed mogelijk te vertalen.

In de focusgroepgesprekken komt ook het verschil tussen literaire en niet-literaire titels vaak aan bod: zonder dat zij dit verschil specificeren wordt duidelijk dat literaire titels in het boekenvak een aparte status hebben en iets anders vragen van een vertaler qua creativiteit, kennis of ervaring, dan niet-literaire titels.

VERTAALOPLEIDINGEN

Over de toegevoegde waarde van een vertaalopleiding zijn de meningen verdeeld. Vertalers zien veelal het nut van een opleiding, al geven zij aan dat praktijkervaring

5 De overige beurzen zijn toegekend aan titels binnen de genres non-fictie of kinder- en jeugdliteratuur.

HET WERKVELD

noodzakelijk is om het vak echt te leren. Docenten zien een opleiding vanzelfsprekend als nuttig om de basis te leren. Zij noemen aansluitend op vertaaltechnische vakken ook de waarde van literatuurvakken waarin vertalers literatuur leren herkennen, want ‘vertalen is zoveel meer dan alleen vertalen uit de doeltaal’. Een docent noemt de combinatie van de universiteit en een vakschool als de ideale start voor een literair vertaler.

Een belangrijk onderdeel in de vertaalopleiding is een vak als Beroepsoriëntatie, dat aankomend vertalers voorbereidt op de praktische kanten van het vertaalvak: hoe beweeg je je als vertaler door het werkveld? Het vak komt niet in alle opleidingen aan bod, maar wordt ook behandeld in workshops die het ELV aanbiedt. Vertalers zijn positief over de workshops die hen bijvoorbeeld leren opdrachten te pitchen, dossiers te maken en contacten met uitgevers te leggen.

Docenten ervaren in de beroepsoriëntatie een spanningsveld tussen het managen van de verwachtingen van studenten wat betreft hun loopbaan en de angst om studenten te ontmoedigen als

vertaler aan de slag te gaan. De meeste docenten hebben zelf als vertaler gewerkt of doen dat nog en kennen het vak daarom van twee kanten. Binnen het onderwijs zien zij steeds vaker dat studenten ontmoedigd raken door het arbeidsperspectief, met name als een vertaler een gastcollege komt geven en een beeld schetst van de praktijk waarin degene werkt. Hoewel sommige docenten het vak vertaler omschrijven als voor ‘*the happy few*’, zijn er anderen die benadrukken dat zelfs voor die groep de tarieven onredelijk laag zijn en de tijdinvestering die je daarvoor als vertaler doet vrij hoog is.

Uitgevers laten het nut van opleidingen in het midden, maar geven aan dat zij niet kijken of vertalers een opleiding hebben. Ervaring is het belangrijkste en de titels die vertalers hebben vertaald wegen zwaarder dan de opleiding die zij hebben gevolgd. Voor uitgevers is het [mentoraat](#), dat ook door vertalers hoog wordt gewaardeerd, een belangrijke voorwaarde om toch met een jonge vertaler in zee te gaan⁶. Een onervaren vertaler roept twijfel op, vooral als het gaat om een literaire titel.

Daarin zit een knelpunt: jonge vertalers hebben ervaring nodig om

vertaalopdrachten binnen te halen, maar hebben vertaalopdrachten nodig om ervaring op te doen. De opkomst van AI, die in het volgende hoofdstuk aan bod komt, kan beginnende vertalers verder in het nauw brengen. Waar AI door geen van de deelnemers geschikt wordt geacht voor literaire teksten, zien uitgevers meer mogelijkheden voor het gebruik van AI voor niet-literaire titels. Dat betekent dat de titels die voor beginnende vertalers heel geschikt zouden zijn om ervaring mee op te doen, kunnen worden weggekaapt door AI. Dit bedreigt de ontwikkeling van beginnende vertalers en kan op termijn gevolgen hebben voor de aanwas van nieuwe vertalers.

Zowel uitgevers, docenten als vertalers omschrijven het vak van vertaler als een vak dat je ook uit liefde voor taal doet. Desondanks hekelen vertalers en docenten het beeld van ‘de gepassioneerde kunstenaar’ en noemen zij een hoger woordtarief als een belangrijke stap richting een betere positie voor vertalers.

AI EN VERTAALTECHNOLOGIE

⁶ Het mentoraat is een programma dat beginnende vertalers individuele begeleiding biedt van een ervaren vertaler, de mentor. De beginnende vertaler blijft verantwoordelijk voor het eindresultaat, maar wordt tijdens het vertalen een-op-een begeleid door een ervaren vertaler.

HET WERKVELD

Vertaaltechnologie⁷ bestaat al langer, maar de kwaliteit van automatische vertalingen neemt de laatste jaren rap toe. Naast letterlijke vertalingen worden machinevertalingen steeds beter in zogenaamde ‘context-bewuste vertalingen’ waarbij niet alleen woord voor woord wordt vertaald, maar ook contextuele informatie wordt meegewogen in de keuze voor een bepaalde vertaling. Een struikelblok voor vertaaltechnologie blijft echter het vertalen van uitdrukkingen en culturele nuances (Naveen 2024).

Dit is met name relevant voor literaire vertalingen. In de gesprekken zijn uitgevers, docenten en vertalers het erover eens dat machinevertalingen (nog) niet geschikt zijn voor literaire titels, al is er een verschil in hun opvattingen over niet-literaire teksten. Uitgevers zien bijvoorbeeld mogelijkheden voor titels in de genres ‘spanning’ of ‘romance’, waar vertalers eerder verwachten dat automatische vertalingen van pas kunnen komen voor technische teksten.

De kwaliteit van vertaalmachines groeit snel, maar blijft achter bij de menselijke vertaling⁸. Het roept de vraag op wat er wordt

verwacht van een literaire vertaling. Via toepassingen als Google Translate of DeepL Translate is het al langer mogelijk om woorden en zinnen te vertalen. Maar zoals een van de docenten opmerkt in het focusgroepgesprek: ‘We vertalen geen woorden, we vertalen begrippen en ideeën. AI is [voor literaire vertalingen] niet zo interessant.’ De docenten omschrijven AI als een woordenboek, een hulpmiddel dat je kan ondersteunen in het vertaalproces, maar niet voldoende om de vertaler volledig te vervangen zonder verlies van kwaliteit.

De toepassingen van AI in het boekenvak worden desondanks steeds zichtbaarder en de meningen zijn verdeeld. Van uitgevers die [experimenteren](#) met Engelse vertalingen gemaakt door AI, tot schrijver en voormalig uitgever Wouter van Oorschot die in *NRC* stelt dat de houding van de [Auteursbond](#) tegen dit initiatief ‘te defensief’ is en dat AI ‘de kans [biedt] aan al die schrijvers die nu onvertaald blijven’ (Oorschot 2024). Tijdens de [Vlaams-Nederlandse sectordag](#) scheen Miro Lucassen, voorzitter van de Auteursbond, licht op de

kwalyke wijze waarop AI-modellen getraind worden met grote hoeveelheden, door mensen gemaakte, data: ‘AI komt met een looper je huis binnen en rooft je boekenkast leeg om zichzelf te trainen.’

Ook de beeldvorming onder lezers kan worden beïnvloed door automatische vertalingen. ‘Lezers zijn consumenten die in de regel weinig aandacht besteden aan de totstandkoming van vertalingen; daarom zal het toch al zo wankele maatschappelijke beeld van vertalers wellicht worden aangetast door de beschikbaarheid van machinale tekst.’ (Egdom et al. 2021).

Waar AI voor uitgevers kansen biedt in tijdwinst en toegang tot een grotere groep talen, zijn er voor vertalers risico’s als verlies van werkplezier en daling van tarieven. De houding van vertalers richting AI is echter niet volledig negatief, afhankelijk van de manier waarop AI wordt toegepast in hun vakgebied. Uit studies blijkt dat literair vertalers niet noodzakelijk technologie-avers zijn, maar dat ze het wel belangrijk vinden dat de mens centraal blijft staan (Daems 2021). Dit beaamt

7 Vertaalmachines genereren zelf automatische vertalingen, onder andere vertaaltechnologieën verstaan we ondersteunende tools zoals vertaalgeheugensystemen. Voor meer informatie over de beschikbare tools, zie bijvoorbeeld: [‘Technologie voor vertalers’](#).

8 Een reden daarvoor is dat vertalers en uitgevers niet of weinig werken met vertaalmachines (bijvoorbeeld uit onwetendheid, of om [morele redenen](#)). De behoeften uit de praktijk en de kennis van wetenschappers of softwareontwikkelaars komen niet samen. Zo bekeken is het een *catch-22*: de technologie kan alleen verbeteren als hij meer gebruikt wordt, ook voor literair vertalen, maar wordt niet gebruikt omdat hij ontoereikend is (Nutters 2022).

HET WERKVELD

een groot deel van de vertalers uit de focusgroepen: zij zien AI als een handig hulpmiddel, maar literair vertalen is een menselijk, creatief proces, dat je niet door een machine kan of moet willen laten doen.

Ook docenten onderschrijven de toegevoegde waarde van AI als hulpmiddel en menen dat AI ter vervanging van de menselijke vertaling niet relevant is: vertaaltechnologie moet je niet vergelijken met menselijke vertalers, maar met andere vertaaltechnologie. In die laatste vergelijking kun je de ontwikkeling van de technologie beoordelen, maar de vergelijking tussen mensen en technologie is niet relevant.

Zoals eerder aan bod kwam geven uitgevers aan dat het vertalen van literaire fictie met AI voor hen geen optie is; de aard van de tekst vraagt om een menselijke vertaler. Wel noemen zij AI een handig hulpmiddel voor (acquirerend) redacteuren, bijvoorbeeld om snel leesrapporten te maken en een indruk te krijgen van een boek in een taal die de redacteur niet beheerst.

In 2021 legde tijdschrift *Filter* een online dossier aan met beschouwingen over vertalen en technologie. Daarin stellen zij dat er meer onderzoek moet worden gedaan naar de cognitieve benaderingen van literaire

vertalingen als manier om inzicht te krijgen in het vertaalproces en de kwaliteit van vertaaltechnologie te verbeteren (Egdom et al. 2021). De vraag is of deze ontwikkeling noodzakelijk en waardevol is voor de kwaliteit van literaire vertalingen en de positie van literair vertalers.

Ondanks de zorgen en bezwaren zullen vertalers zich moeten verhouden tot de groeiende invloed van AI op hun opdrachten. Vertaaltechnologie bestaat en wordt in toenemende mate gebruikt, ook door vertalers zelf. Zij beamen dat AI niet alleen vanuit angsten en risico's bekeken hoeft te worden. Meerdere vertalers geven aan AI als een hulpmiddel of zoekmachine te gebruiken en degenen die AI nog niet hebben gebruikt in hun vertaalopdrachten zijn enthousiast over de ondersteunende toepassingen die hun collega-vertalers noemen. De behoefte onder vertalers om van elkaar te leren en om ervaringen en tips uit te wisselen, is groot.

POST-EDITEN

Post-editen is een relatief nieuw fenomeen dat de laatste jaren, onder invloed van de

automatische vertalingen, toeneemt⁹. Post-editen wordt door geen van de partijen als een positieve ontwikkeling gezien. De meeste uitgevers noemen de kwaliteit van automatische vertalingen niet geschikt voor literaire vertalingen. Buiten de focusgroep klinken ook andere geluiden. Voormalig uitgever Wouter van Oorschot stelt bijvoorbeeld dat professionele vertalers de AI-vertalingen kunnen redigeren – tegen een fatsoenlijke vergoeding (Oorschot 2024).

Daar ligt echter wederom een knelpunt. Post-editen wordt in de praktijk vaak niet gezien als vertalen, en is het ook niet. Er zijn zorgen over de kwaliteit, maar ook over vervlakking van de taal en afname van het werkplezier. Vertalers noemen het 'negatief werk', omdat de focus verschuift van vertalen naar het corrigeren van fouten. Dat roept de vraag ook op hoe ver je daarin gaat, zonder de tekst geheel opnieuw te vertalen. Vertalers stellen dat post-editen vaak meer tijd kost dan vertalen en dat ze er daarom meer voor betaald willen krijgen in plaats van minder, wat nu vaak het geval is. Daar komt bij dat de kwaliteit van AI-vertalingen, en dus de hoeveelheid werk die het redigeren van een automatische vertaling kost, sterk verschilt per taal. Voor beginnende vertalers

9 Bij post-editen wordt de tekst automatisch vertaald en daarna nagelezen op vertaalfouten. Deze opdracht is vaak bedoeld voor een vertaler maar kan ook bij een corrector of persklaarmaker belegd worden.

HET WERKVELD

bestaat daarnaast het risico dat post-editen hun niet de ervaring biedt die zij nodig hebben om te kunnen groeien als literair vertalers.

Voor literaire vertalingen zijn er afspraken gemaakt over de minimum woordtarieven. Voor post-editen bestaan dergelijke prijsafspraken nog niet en de ervaring leert dat de tarieven vaak veel lager liggen dan voor vertalen. Uitgevers erkennen dat de grenzen makkelijk worden opgezocht.

In de balans tussen risico's en kansen van AI zijn literair vertalers afhankelijk van de houding van uitgevers. Die bepalen hoe opdrachten verdeeld worden en in hoeverre automatische vertalingen en post-editen gangbaar worden. Vertalers menen echter dat zij daarin geen afwachtende houding hoeven aan te nemen. Gezamenlijk afspreken om post-editen als opdracht te weigeren of inzetten op een minimumtarief dat recht doet aan de hoeveelheid werk die post-editen kost, kan de positie van de vertaler versterken.

Vertalers suggereren het idee van een modelcontract voor post-editen, met daarin een fatsoenlijk tarief dat niet onderdoet voor het vertaaltarief, en aandacht voor kwesties rondom [auteursrecht](#). Dit is eerder een noodoplossing dan een behoefte: geen van de vertalers wordt enthousiast van post-editen.

De docenten in de focusgroepgesprekken hekelen het feit dat je bij post-editen de brainstorm overslaat. Het gebruik van AI heeft invloed op de creativiteit. Onderzoek laat zien dat post-editen de creativiteit van vertalers beperkt en vertalers niet meer worden getraind om zelf creatief na te denken. Daar waar vertalen begint met creativiteit, zijn vertalers tijdens post-editen vooral bezig met controleren en corrigeren. Dat maakt een vertaling die via post-editen tot stand komt minder creatief dan een menselijke vertaling. Het verschil tussen literaire teksten en niet-literaire teksten is daarbij ook relevant. AI heeft (nog) niet de vaardigheden om een creatieve vertaling op te leveren en biedt vaak vrij letterlijke vertalingen voor vertaalproblemen. In een tekst die minder creatief is, bijvoorbeeld een technische tekst, is het gat tussen de kwaliteit van een machinevertaling en een menselijke vertaling daarom vaak kleiner (Guerberof-Arenas et al. 2022). Het roept de vraag op wat een creatief proces is en in hoeverre dat van belang wordt geacht tijdens het vertalen van literaire fictie.

Vertalers uiten ook zorgen over de kwaliteit van literaire vertalingen in de toekomst. Als AI het leeuwendeel van het vertaalwerk op zich neemt, bijvoorbeeld via post-editen, verliezen vertalers belangrijke vaardigheden. Er komt een punt waarop er

steeds minder menselijke input is voor vertalingen, of zelfs minder bronmateriaal om de vertaalmodellen mee te trainen. Dat leidt tot verlies van expertise, creativiteit en cruciale vaardigheden, met als risico dat we uiteindelijk noodgedwongen leunen op technologie voor literaire vertalingen die eigenlijk een menselijke vertaler behoeven.

Guerberof-Arenas (2023) voegt toe dat goed kunnen schrijven een belangrijke vaardigheid is voor vertalers, en dat is precies een vaardigheid die vertaaltechnologie of andere AI je niet leert. Om een goede vertaler te zijn moet je nadenken en om beter te zijn dan een machine heb je vaardigheden nodig die uitstijgen boven '*basic writing*'. Het gevaar van te veel leunen op automatische vertalingen is dat je geen studenten meer opleidt die de vaardigheid van schrijven en creatief nadenken beheersen. Hoewel het van waarde is om studenten te leren over de mogelijkheden van vertaaltechnologie is het essentieel voor het voortbestaan van kwalitatieve vertalingen om toekomstige vertalers te leren schrijven (European Commission 2022).

BLIK OP DE TOEKOMST

HET WERKVELD

Uit de gesprekken met uitgevers, docenten en vertalers spreekt een sterke liefde voor het boekenvak en de literatuur, en de wens om de kwaliteit van boeken niet ten koste te laten gaan van de potentiële efficiëntieslag die AI biedt. Toch zijn er zorgen over de toekomst. De inkomsten van literair vertalers dalen, het aandeel anderstalige boeken dat verkocht wordt groeit en de opkomst van AI kan het vak van de vertaler sterk beïnvloeden.

Het ELV heeft als expertisecentrum voor literair vertalen de unieke positie dat het verschillende spelers in het veld bedient. Uit de gesprekken met vertalers komt de meerwaarde van het ELV en de behoefte aan verdere ondersteuning, bijvoorbeeld door middel van een (online) vertalerscommunity en workshops over de zakelijke kant van vertalen, duidelijk naar voren. Daarnaast blijkt uit alle focusgroepgesprekken dat het mentoraat onmisbaar is om van beginnende vertalers ervaren vertalers te maken.

Uitgevers prijzen het [Vertalersbestand](#) van het ELV en de ondersteunende functie als vraagbaak. Wel hebben zij behoefte aan toekomstperspectief in talen waarvoor maar één vertaler beschikbaar is en waar een gat dreigt te vallen als die vertaler stopt of met pensioen gaat. Ook uiten zij zorgen over de talen die momenteel nauwelijks vertegenwoordigd zijn. Uitgevers noemen

meerdere voorbeelden van boeken die niet uitgegeven kunnen worden doordat er simpelweg geen vertalers beschikbaar zijn die vanuit de brontaal vertalen. De behoefte om daarin gezamenlijk vooruit te denken is groot.

Een thema dat buiten de scope van dit onderzoek valt, maar wel belangrijk is om te noemen is diversiteit en inclusie in het boekenvak. Het boekenvak is een 'wit en hoogopgeleid bolwerk' en men is zich bewust van het belang van het onderwerp, maar vindt D&I 'een moeilijk vraagstuk' en is zoekende naar hoe hieraan men de juiste invulling kan geven (KVB Boekwerk 2022). Ook onder vertalers is het gebrek aan diversiteit een aandachtspunt dat een plek verdient in nieuw onderzoek en in het samenstellen van het Vertalersbestand.

De arbeidsmarktpositie van literair vertalers blijft precair. De minimum woordtarieven zijn ontoereikend en de meeste vertalers kunnen niet leven van vertalen alleen. Beurzen zijn noodzakelijk om de vertalers financieel te ondersteunen en zowel vertalers, uitgevers als docenten stellen dat je als vertaler ook werkt uit liefde voor het vak. Daarmee ligt het gevaar van het stereotiepe beeld van de gepassioneerde kunstenaar (vertaler) op de loer. Dat neemt niet weg dat de literair vertaler een cruciale positie inneemt in het boekenvak en dat

zonder de benodigde investeringen en ondersteuning er een gat dreigt te vallen in de aanwas van nieuwe vertalers.

AI kan dat gat niet opvullen. Hoewel de technologie zich razendsnel ontwikkelt en er met name in de afgelopen jaren grote stappen zijn gezet in de kwaliteit, wordt een automatische vertaling nog altijd niet geschikt geacht om een literaire tekst te vertalen. De waarde die wordt toegekend aan literaire titels en het creatieve proces dat daarbij komt kijken vragen volgens alle betrokkenen om een menselijke vertaler.

Gedeelde afspraken over de rol die AI dan wel inneemt zijn belangrijk. Uit gesprekken komt duidelijk naar voren dat alle partijen, hoewel zij vanuit hun positie verschillende belangen hebben, gemeen hebben dat ze de literatuur een bijzonder warm hart toedragen en willen zorgen voor kwalitatief hoogwaardige publicaties. Met dit uitgangspunt kunnen vertalers en uitgevers gezamenlijk optrekken richting een werkverband waarin de positie van vertalers versterkt wordt en de kwaliteit van literaire vertalingen bewaakt blijft.

LITERATUUR

Auteursbond (2023) '[AI en auteursrecht](#)'.

Op: www.auteursbond.nl, 2 oktober.

Auteursbond (2024) '[Waarschuwing: VBK gebruikt AI-vertalingen op Engelstalige markt](#)'.

Op: www.auteursbond.nl, 3 oktober.

Bibliotheeknetwerk (2023) '[Samen veilig AI gebruiken. Doe je mee?](#)'. Op: www.bibliotheeknetwerk.nl, 21 december.

Daems, J. (2021) '[Wat denken literaire vertalers echt over technologie?](#)' Op: www.tijdschrift-filter.nl, 24 januari.

Egdom, G. van (2022) '[Technologie voor vertalers](#)'. Op: www.literairvertalen.org, 1 november.

Egdom, G. van en J. Daems (2021) '[Ontwikkelingen rond literair vertalen en technologie. Een inleiding](#)'. Op: www.tijdschrift-filter.nl, 24 januari.

European Commission (2022) '[Competence Framework 2022](#)'. *Language and Culture*. Brussel: European Commission.

Guerberof-Arenas, A. en D. Asimakoulas (2023) '[Creative Skills Development: Training Translators to](#)

[Write in the Era of AI](#)'. *HERMES - Journal of Language and Communication in Business*, no. 63, 227–43.

Guerberof-Arenas, A. en A. Toral (2022) '[Creativity in Translation: Machine Translation as a Constraint for Literary Texts](#)'. *Translation Spaces* 11 (2): 184–212.

Guerberof-Arenas, A., Valdez, S. en G. Aletta (2024) '[Does training in post-editing affect creativity?](#)'. In: *JoSTrans the journal of specialized translation*, 41, 74–97.

KVB Boekwerk (2022) '[Diversiteit en inclusie in het boekenvak](#)'. Op: www.kvbboekwerk.nl, 17 februari.

KVB Boekwerk (2023a) '[Inkomsten Vertalers 2021](#)'. Op: www.kvbboekwerk.nl, 4 mei.

KVB Boekwerk (2023b) '[Royalty-inkomsten literaire auteurs dalen sterk](#)'. Op: www.kvbboekwerk.nl, 14 december.

KVB Boekwerk (2024a) '[Afzet anderstalige boeken neemt toe, maar minder hard dan afgelopen jaren](#)'. Op: www.kvbboekwerk.nl, 25 januari.

KVB Boekwerk (2024b) '[Dashboard genres 2023](#)'. Op: www.kvbboekwerk.nl, 11 december.

KVB Boekwerk (2024c) '[Uitgeversmonitor 2023](#)'.

Op: www.kvbboekwerk.nl, 26 september.

KVB Boekwerk (2024d) '[Verkoopcijfers 2023](#)'.

Op: www.kvbboekwerk.nl, 7 maart.

Literatuur Vlaanderen (2024) '[Jaarverslag Literatuur Vlaanderen 2023](#)'. Antwerpen: Literatuur Vlaanderen.

Naveen, P. en Trojovský, P. (2024) '[Overview and challenges of machine translation for contextually appropriate translations](#)'. In: *iScience*, vol 27, issue 10.

Nutters, T. (2022) '[Literair vertalen en machinevertaling](#)'. Op: <https://literairvertalen.org>, 1 november.

Oorschot, W. van (2024). '[AI een bedreiging voor vertalers? Niet per se](#)'. Op www.nrc.nl, 15 november.

COLOFON

© Boekmanstichting – In opdracht van het Expertisecentrum Literair Vertalen
Amsterdam, januari 2025

Auteur: Felicia van Andel
Redactie: Maxime van Haeren, Stefanie Liebreks
Eindredactie: Paul Postema

Copyright: Overname uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

OVER DE BOEKMANSTICHTING

www.boekman.nl

De Boekmanstichting is het onafhankelijke kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid in Nederland. Zij verzamelt, analyseert en verspreidt data en informatie over de cultuursector en stimuleert en faciliteert het gefundeerde cultuurdebat.

OVER EXPERTISECENTRUM LITERAIR VERTALEN

<https://literairvertalen.org>

Het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV) geeft een impuls aan de kwaliteit van het literair vertalen in en uit het Nederlands door middel van opleiding en het delen van expertise. Dit doen zij door het versterken van kennis, vaardigheden en professionaliteit bij vertalers, opleiders en betrokken instanties.

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

BOEKMANSTICHTING

Kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
www.boekman.nl

EXPERTISECENTRUM LITERAIR VERTALEN

Universiteit Utrecht
Trans 10 (kamer 0.23)
3512 JK Utrecht
literair.vertalen@uu.nl
<https://literairvertalen.org>

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid